

Political Party Organizations of the Approaches to the Urbanizations Process

Ismail Taner

Department of City and Regional Planning, Faculty of Engineering and Architecture,
University of Abant Izzet Baysal, Bolu, Turkey
Email: ismailtaner14@gmail.com

Abstract

All of the city's physical assets as well as the social roles in the lives of individuals in terms of historical organizations and has emerged as one of the products. For communities are places where the daily life of the city is organized and maintained. Heterogeneous and different cities is the product of social construction. Urbanization; population settlement, socio- economic and cultural change. Political party organizations and determination of the country to be routed on the fact that urbanizations in the program details about various approaches to solve problems that occur. A theoretical approach to the topic was made within the scope of this article and various comments were made. In the next section, programs to systematically uncover information about the topic. The headings identified as a result of reviews: 1. Inter-regional Imbalance and Planned Development, 2. Approach to the City, 3. Urbanization Policy, 4. Planned Residential Area, 5. Urban Plot, 6. Local Governments, 7. Transportation, 8. Rural Area and Agriculture, 9. Natural and Historic Cultural Values, 10. Housing Overcrowding, 11. Urban Infrastructure and Superstructure, 12. Urban Land Value, 13. Slums (Gecekondu), Urban Transformation and Renewal, 14. Recreation and Sports Fields. 15. The City and Industry, has been identified as.

From the program information under headings specified in this section. The phenomenon of urbanization in order to understand the facts and revealing the relationship needs to be established with components. For the implementation of the policies in the program are some features about the general image. In general, the control and regulation of urban areas in urbanisation attitudes towards economic profit-oriented capital accumulation are used to create. Urbanization the resource allocated by intervening in the urban space of the direction of providing socialization and socialization remained weak. Urban space is formed through individual initiatives and mainly left to his own devices or taken over by the resulting economic share from the experiences was developed.

Keywords: Urbanization, urban development, political party organization, political party program, planning development.

Siyasi Parti Örgütlerinin Kentleşme Sürecine Yaklaşımları

Özet

Kentler tüm sosyal gerçeklik gibi fiziksel varlıklarının yanı sıra kültürel anlamları, sosyal örgütlenmede ve kişilerin yaşamlarındaki rolleri açısından tarihsel ürünler olarak ortaya çıkmıştır. Toplumlar için, kent günlük yaşamın örgütlendiği ve sürdürüldüğü mekanlardır. Kentler heterojen ve farklı toplumsal yapılaşmanın ürünüdür. Kentleşme; mekanda yerleşme ve nüfusun dağılımı, yerel örgütlenme, sosyal tabakalaşma, kurumlaşma, üretimde farklılaşma, uzmanlaşma, yeni yerleşme biçimlenmesi, sosyo-ekonomik ve kültürel değişime yol açan nüfus toplanması ve hareketliliği süreci olarak tanımlanmakta. Siyasi parti örgütleri, ülke gerçeğinden hareketle kentleşmenin belirlenmesi ve yönlendirilmesi için ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik olarak programlarında çeşitli yaklaşımlarına ilişkin bilgilere yer vermişlerdir. Bu makale kapsamında önce konuya ilişkin kuramsal yaklaşımda bulunulmuş ve çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Sonraki bölümde, konuya ilişkin bilgiyi ortaya çıkarmak için programların sistematik olarak analizi yapılmıştır. Yapılan detaylı incelemeler sonucunda belirlenen

başlıklar: 1.Bölgelerarası Dengesizlik ve Planlı Kalkınma, 2.Kente Yaklaşım, 3.Kentleşme Politikaları, 4. Planlı Yerleşim, 5.Kentsel Arsa. 6.Yerel Yönetimler, 7.Ulaşım, 8.Kırsal Alan ve Tarım, 9.Doğal ve Tarihi Kültürel Değerler, 10.Konuta Bakış, 11.Kentsel Altyapı ve Üst Yapı, 12.Kentsel Değer Artışı, 13.Gecekondu, Kentsel Dönüşüm ve Yenileme, 14.Dinlenme ve Spor Alanları, 15.Kent ve Sanayi, olarak belirlenmiştir. Bu bölüm içinde belirlenen başlıklar altında programlardan çıkarılan bilgiler bulunmaktadır.

Kentleşme olgusunun anlaşılabilmesi için, ortaya çıkaran olgular ve bileşenleri ile ilişkisinin kurulması gerekmektedir. Programlarda yer alan politikaların uygulamaya yönelik genel görüntüsü hakkında bazı özellikler bulunmaktadır: Genel olarak kentleşmenin kontrolü ve düzenlenmesine yönelik yaklaşımlarda kentsel alanlar ekonomik kâr sağlamaya yönelik sermaye birikimi yaratmak için kullanıldığıdır. Kentleşmeye müdahale edilerek kaynak aktarılamaması, kentsel mekanın toplumsallaşması ve sosyalleşmesi sağlanması yönü zayıf kalmıştır. Ağırıklı olarak, bireysel girişimlerle şekillendirilerek veya kendi haline bırakılarak kentsel mekan üzerinden ortaya çıkan ekonomik birikimden pay alınması geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, kentsel gelişim, siyasi parti örgütü, siyasi parti programı, planlı gelişim

Giriş

Kentleşme, oldukça geniş içeriğe sahip kavram olarak çok çeşitli tanımları yapılmaktadır. Kentsel mekana ilişkin olarak çıkarların ve aktörlerin çokluğu nedeniyle artan sorunların belirlenmesi ve çözümlerin çeşitliliği üzerine odaklanılmaktadır. Kentsel yerleşme, kent ile ilgili olan alanı betimlemekte ve nüfus yoğunluğunun az olduğu kırsal alanların aksine yoğun bir şekilde yapılaşmış ve kalabalık bir nüfusa sahip alanları işaret etmektedir. Kentsel sorunlar genellikle birçok konunun birleşme noktasında ortaya çıkmakta; yakınlık, toplum, ırk ve yoksulluk gibi ilişkili sorunların siyaset ile kesişmesi anlamına gelmekte(Davies;Imbraoscia,2017). Kentler tüm sosyal gerçeklik gibi fiziksel varlıklarının yanı sıra kültürel anlamları, sosyal örgütlenmede ve kişilerin yaşamlarındaki rolleri açısından tarihsel ürünler olarak ortaya çıkmıştır. Kent, tarihin ürünü, toplumun sosyo- ekonomik ve kültürel nitelikleri olarak fiziksel mekan üzerinde yansımaları ile ortaya çıkan, insanın mekan üzerindeki eylem bütünü olmuştur(Castells,1983). Kentleşme süreci, ekonomik kalkınmanın itici gücü olarak görülerek, süreci yönlendiren politikalarla ortaya çıkan sorunların azaltılması gerektiği kabul edilmiştir(Sencer,1979). Toplumlar için, kent günlük yaşamın örgütlendiği ve sürdürüldüğü mekanlardır. Kentler heterojen ve farklı toplumsal yapılaşmanın ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Kent, insan yerleşim türü olarak yerel yönetime sahip, tarım dışı sanayi ticaret ve hizmet faaliyetlerinin yapıldığı ve karar alma süreçlerinin yaşandığı, toplanma-dağıtım merkezi durumunda, tarımsal ve tarım dışı faaliyetlerin kontrol edildiği, örgütlenme ve uzmanlaşmanın sağlandığı yer şeklinde tanımlanmaktadır. Kentleşme, mekanda yerleşme ve nüfusun dağılımı, yerel örgütlenme, sosyal tabakalaşma, kurumlaşma, üretimde farklılaşma, uzmanlaşma, yeni bir yerleşme biçimlenmesi, sosyo-ekonomik ve kültürel değişime yol açan nüfus toplanması ve hareketliliği süreci şeklinde ortaya çıkmaktadır.

1. Kentleşmeye Kavramsal Anlatım

1.1. Kentleşmeye Yaklaşım

Kentleşme yaklaşımlarında, kırsal alandan kentlere olan nüfus akımının hızı, biçimi, coğrafi dağılışı ve kentlerde yarattığı sorunların çözümü için ülkenin kalkınmasına katkı sağlayacak biçimde etkileyen eşgüdümlü önlemlerin tümü "kentleşme politikası" olarak ortaya konulmaktadır (Castells,1983),(Sencer,1979). Kentsel gelişimin tarihi, kent formunun sürekli örüntülenmesinin övküsü olduğu, kapitalizmin gelişmesiyle hızlanan ve kurumsallaşan bu dönüşüm süreci, kentsel mekanda hiçbir şeyin uzun süre aynı kalmayacak şekilde sürekli yapılandırılması ve yeniden şekillenmesi olarak ortaya çıkmaktadır(Castells,1976). Kentlerin gelecekteki formunu belirlemede yer alacak dört unsur; yeni uluslararası işbölümü yaklaşımı, kentlerin değişen işlevi (kentsel hiyerarşi), ekonomik kriz ve devletin rolü olarak açıklanmaktadır. Bunlar kentsel gelişimi belirleyen birbirinden ayrı "faktörler" olarak değil, daha büyük ve bütünleşik yapının öğeleri olarak görülmektedir(Castells,1983). Diğer taraftan, kapitalist sistemde kentler başından itibaren; tutarsız ve kriz eğilimli sermaye birikim süreçlerinin mekânsal birimi olmuştur. Toplumsal sınıf ilişkileri kentsel politika alanında önemli bir perspektifler ortaya çıkarmış ve "kentsel" gibi kategorilerin, "siyasi", "toplumsal" ve "ekonomik" unsurların arasında, kent soylu sınıfın (burjuvazi) yaptığı ayırımın ideolojik içeriği olarak kabul edilmektedir. Önemli odak noktası olarak kentsel politika ve devlet

arasındaki ilişkinin belirlenmesidir.(Lefebvre, 1991). Kentler sermaye birikimi ve üretim süreçlerinin mekanı olarak şekillenmektedir. Kentsel alan işgücünün toplu olarak yeniden üretilmesi ve kent ise bu yeniden üretim sürecinin bir birimi olarak tanımlanmaktadır (Merrifield, 2002). Kamu (Devlet), kentin kavramlaştırılmasında tüketimin temel sağlayıcısı, kentsel sistemin yöneticisi ve düzenleyicisi olarak merkezde yer almaktadır (Castells, 1978). Tarımsal ya da tarım dışı, tüm üretime ilişkin kararlar kentte alınmakta. Dolayısıyla, kenti tarım dışı üretim yapılan bir yerleşim birimi olması ile birlikte üretimin denetlediğini ve dağıtımını eşgüdümlediği mekan olarak belirlenmektedir. Kentlerin, tarımda belirli bir artı-ürün (surplus) sağlanmasına başlanılmasından sonra ortaya çıktığı açıklanmakta. Tarımda belirli bir artı-ürün sağlanarak belirli bir aşamaya ulaşıldıktan sonra “Kent” adı verilen yerleşim türü ortaya çıkmakta ve artı ürünün denetiminin üstlenildiği mekanlar olarak şekillenmektedir. Kırdan yapılan üretim kent içindir ve kentin denetim işlevi sürekliliğini koruyarak gelişim içinde olmaktadır. Kentsel politikalar ortaya konulurken amacına uygun kurallar; anayasa, yasalar ve her ölçekte kent ve ülke planları ve anlaşmalar içeriğinde bilinçli bir biçimde tasarlanmakta ve tanımlanmaktadır (Lowndes, 2017). Kentleşmeye ilişkin politika planlanmasında üretilen / ihtiyaç duyulan bilgi; teknik, idari ve siyasi niteliktedir. Diğer bir anlatım ile ekonomik / mali ve idari / yasal analizler kadar politika üretim süreçlerinin altında yatan siyasal ilişkilerin analizi yapılması, uygulamaya dönüştürülecek uzun vadeli çözüm programlarının geliştirilmesi ve politikaların ortaya konulmasıdır. Kentsel politikaya konu olan sorunları çözmeye girişen, farklı ölçeklerde örgütlenmiş çeşitli kamu otoritesi olduğu(Taner,2018). Hemen hemen tüm ölçeklerde (ulus üstü, ulusal, bölgesel, yerel vb.) kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte piyasa ve sivil toplum aktörlerinin de politika yapım ve uygulama süreçlerine meşru aktörler olarak katılıyor olmasıdır. Kentsel politika sorunlarının kapsamı ile ilgili olarak; kentleşme süreçlerinin ortaya çıkardığı sorunlar çok başlıdır. Sorun olarak görülen bir durum, aslında kentlerde biriken bir başka sorunun yansıması niteliğinde olabilmektedir(Özdemir; Uzun,2017). Kentleşme sorunlarının çözümüne yönelik politika üretiminde; örgütlü toplumsal kesimler (siyasi partiler, meslek odaları, kitle örgütler, sivil toplum örgütler vb.) ve çıkar grupları önemli rol oynamaktalar. Hepsi de süreci etkilemeye yönelik faaliyet içindedirler.(Friedman, 1987) Kentleşme politikalarının düzenlenmesi; kentlerde ortaya çıkan ya da kentsel niteliğe sahip sorunların çözümü için geliştirilen politikaların eşgüdüm sürecini ve bu süreci olanaklı kılacak bilginin üretimini tanımlamaktadır. Kavramın anlam kazandığı bağlamın netleştirilebilmesi için herşeyden önce, kamu politikası olgusunun ele alınması ve kentsel politikanın ne türden bir kamu politikası alanı olduğunun ortaya konulması gerekir. Kentsel politikanın kavramlaştırılması; kentsel politikanın araçsallığı, kamu politikası üreten / üretilen kentler ve kentleşen kamu politikası başlıkları altında özetlenmektedir. Kentsel politikayı biçimlendiren içeriği; a. Kentsel politikaların çözmeye giriştiği sorunların mekânsal niteliği ve kapsamı, b. Politika yapım ve uygulama süreçlerinin içeriği ve öncelikleri ve c. Politikaları üreten ve uygulayan karar alma kompleksinin (kamu otoritelerinin toplamının) kurumsal ve örgütsel altyapısı olarak belirlenmektedir(Friedman, 1987).

1.2. Siyasal Süreçte Kentsel Kuram

Kente siyasi bakış olarak; kentleşme sorununu, çevre sorunu ile birlikte, gelişmiş kapitalist toplumların siyaset sahnesinde ön sırada yer aldığını belirtmek: İlk olarak, siyasi çatışmalar ve özellikle liberal demokratik devletin karar alma sürecinin merkezinde yer alan yerleşim politikaları, bu sorunlardan derinden etkilenmiştir. Siyasi partiler, özellikle yeni orta sınıfların duyarlı oldukları kentsel gelişme ve yaşam kalitesi konularındaki geliştirdikleri farklı politikalarla birbirlerinin karşısına çıkmakta veya benzerlikler taşımaktadır. Bu tartışmalar etrafında oluşturulan yeni partiler ve yönetim koolisyonları bu sorunlar doğrultusunda tanımlanmış görülmektedir. Kentsel sorunlar gelişim içinde sanayileşmiş kapitalist toplumlardaki siyasi tartışmaların merkezinde yer almıştır. Politik iktidar, devlet bunun yoğunlaşmış bir ifadesi olarak, kenti giderek daha fazla biçimlendirmektedir (Taner,2018). Kent üzerindeki devlet müdahalesi, hem doğrudan hem dolaylı olarak, kent yapısını oluşturan kamu kaynaklarının örgütlenmesinde temel bir unsur haline gelmektedir. Kentsel politikanın, kentleşme sürecinin merkezinde yer alması ve siyasi sürecin bütününde gittikçe artan önemli rol oynamasıdır. Dolayısıyla, politik iktidar ve kent arasındaki ilişkileri anlamak, birinin ya da diğerinin anlamını kavrayabilmek için zorunlu hale gelmektedir. Sistemin, ortak mal ve hizmetler alanında ortaya çıkardığı çelişkiler devletin müdahalesine yol açmış, ancak devlet bu süreci düzenlemekten çok çelişkileri arttırarak konuyu siyasileştirmektedir, şeklinde yaklaşımda bulunmaktadır. Kent politikaları kentsel yapının temelini oluşturmaktadır(Castells,1997).

Kentleşmenin bir nüfus yığılması şeklinde ortaya çıktığı, kent planlama türleri ile bu yığılma düzene sokulmaya çalışılmaktadır. Tarım dışında uzmanlaşmadan doğan kompleks ve heterojen yapıların ortaya çıkması sorunu ağırlaştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kentlerin toplumsal, ekonomik ve

ekolojik etkileme / etkilenme alanı bulunduğu açıkça görülmektedir. Bu alan bazı fonksiyonlarda ülke sınırların ötesine de taşınabilmektedir (OECD İzmir, 1972). Uygulanmakta olan sistemin özü eşit olmayan dengesiz gelişme üzerine kurgulanmıştır: Ülkeler arasında, bir ekonominin değişik kesimleri arasında veya bir ülkenin değişik bölgeleri ve illeri arasındadır. Bir ülkenin illeri arasındaki eşitsiz ve dengesiz gelişme, kendisini gelişme düzeyindeki farklılıklar olarak göstermektedir. Gelişme düzeyindeki farklılıklar, kırsal-tarımsal bir yapıdan kentsel-endüstriyel bir yapıya geçiş derecesindeki farklılık olarak yorumlanabileceği gibi, metropolitan merkezler ve pazar ile bütünleşme derecesindeki farklılıklar veya çevre ve merkez arasındaki derecelenme olarak da yaklaşılmaktadır (Akşit, 1985).

Türk toplumunun geçirmekte olduğu olağanüstü hızlı toplumsal değişimin en belirgin ölçeklerinden biri nüfusun kırsal alanlardan kentlere doğru akımın sürmesi olmuştur. Dolayısıyla kentleşme olgusuyla birlikte büyük çaplı bir göç süreciyle karşı karşıya kalınmıştır (Kıray, 1982). Kentleşme toplumların yapısal değişmelerinin en göze çarpan yönü olmaktadır. Her şeyden önce nüfusun büyük oranının tarımdan ve topraktan kopup tarım dışı alanlarda, sanayide, karmaşık örgütlerde dolayısıyla köyden başka yerlerde, kentlerde hayatlarını kazanmaya ve yaşamaya başlamaları şeklinde değişim ortaya çıkmıştır (Keleş, 1980). İlk başlarda demografik olgu gibi görünen kentleşmenin, toplum yapısında ve ekonomide değişmelerle çok yakından ilgili olduğu görülmüştür. Kentleşme politikalarının gereği gibi değerlendirilmesi, kentleşmenin temel özelliklerinin göz önünde bulundurulmasını zorunlu kılmaktadır. Alınması gereken önlemlerin saptanmasında, sorunların gerçek niteliklerinin tanımlanmasından yola çıkılmasıdır: Birincisi; kentleşmenin hızı, ikincisi; kentleşmenin en büyük kentlere ve batıdaki bölgelere yönelmiş olması, üçüncü özelliği; büyük kentlerde, yaşam ve kültür düzeyleri ve dünya görüşleri birbirine karşıt bireylerden oluşan heterojen ve bütünleşmemiş bir toplumsal yapı oluşturmasıdır. Kentleşmeye biçilen "çarçık", "sağlıksız" ve "aşırı" gibi nitelikler, gecekonduların kent çevresini bir yoksulluk kuşağı gibi sarmasından kaynaklanmıştır. Kentleşmeyi yönlendirmede bilinçli bir politikanın ürünü durumuna getirmek, kentleşme sürecine kamu yararı yönünden yaklaşmak ve çözümler üretmek kaynak savurganlığını önleyici çare olarak bakılması gerektiğidir. Köylerden kentlere olan nüfus akımlarının hızını, biçimini coğrafi dağılımını, zamanlamasını ve kentlerde yarattığı sorunların çözümünü, uzun dönem için, ülkenin kalkınmasına katkı yapacak biçimde etkileyen eşgüdümlü önlemlerin tümüne, kentleşme politikası adı verilmekte (Keleş, 1982).

Ülkemizde, 2. Dünya savaşı sonuna kadar, devletin bilinçli bir kentleşme politikasına sahip olmadığı, kentleşme ve gecekondular gibi sorunların kamuoyunda tartışılması 1940' lı yılların sonuna doğru başladığı belirtilmektedir.

Bu politikalar özet olarak;

- . Büyük kentlerin sınırsız olarak büyümesi istenmemiş, sundukları iş olanakları ile orantılı olması önerilmiş,
- . Kentleşmenin coğrafi dağılışı bakımında bölgeler arası denge sağlama ilkesine yer verilmesi, . Kentsel ve kırsal yerleşmeler arasında sürekli ve karşılıklı ilişki kurularak, bunlardan kademeli kentleşme yapısına geçişte yararlanılması,
- . Kırsal alanlarda köy-kentler yoluyla sanayi yatırımların artırılması, şeklindedir.

Kent sadece bir ekonomik örgüt biçimi ve değişen fiziksel çevreyi temsil etmeyip insan davranış ve düşüncesini etkileyen, değişen bir sosyal düzeni de temsil etmektedir. Kent, bir insan yerleşme türü olarak yasal bir birimdir, yerel yönetime sahiptir, çevresine nazaran toplama ve dağıtma merkezidir, tarımsal ve tarımdışı (sanayi-hizmet) faaliyetlerinin kontrol yeridir (Göymen, 1982). Türkiye' deki kentleşmenin temel özelliği belirli bir neden-sonuç ilişkisi içinde "Değişim" olarak ortaya çıkmaktadır (Kartal, 1982). Kentleşme olgusunun, genel olarak önemi, iki özelliğinden ileri geldiği belirtilmekte; 1. Bir dizi ekonomik ve sosyal süreçlerin işlenmesi ile ortaya çıkan sebep-sonuç ilişkisidir. Bunun "bağlamli değişken" olduğu. 2. Aynı zamanda toplumsal değişme sürecini önemli ölçüde etkileyen ve çoğu zaman hızlandıran bir olgu olarak "bağımsız değişken" dir. Kentleşme, bilim ve teknolojiye gelişmelerin, tarımsal olmayan üretim güçleri ve ilişkilerindeki değişmelere neden olması sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda örgütlemeye, uzmanlaşmaya ve kişilerarası ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikimi süreci olarak tanımlanmaktadır. Kentleşmenin çeşitli görünümlere sahip olduğu yönüyle:

1. Kentleşmeyi; kırsal yerleşmenin kente dönüşmesi veya doğrudan doğruya kentin büyümesi biçiminde, nüfusun kent yerleşmelerinde yoğunlaşması olarak, öncelikle herşeyden önce demografik olgu olduğu,
2. Nüfusun tarımdan endüstri ve hizmetlere kayması ve bağlı olarak kentsel işgücü biçimlerinin ekonomik etkenlik kazanması,

3. Fiziksel çevre ve yaşama koşullarında değişim,
4. Sosyal değişme ve yeni bir biçimlenme süreci,
5. Yönetimsel örgütlenme süreci olarak geniş kapsamlı tanımlama içinde değerlendirilmektedir (Irmak,1974).

Özet olarak kentleşme; mekanda bir yerleşme, bir nüfus toplanması ve yoğunlaşma, yerel örgütlenme, sosyal tabakalaşma, kurumsallaşma, üretimde farklılaşma, ihtisaslaşma ve kentsel mekan içinde çeşitli fonksiyon bölgelerinin oluşumu ile fiziksel ve sosyo- ekonomik mekana yansımaları belirlenmektedir. Kentleşme; kentsel karakteristiklere sahip olma ve kentli kılınma hali ve kentsel nüfus toplanma süreci olarak bakılmakta: Bu durumda mekan üzerinde bir kentsel nüfus toplanması yoğunluğu olayı ortaya çıkmaktadır.

2. Siyasi Parti Örgütlerinin Kentleşmeye Yaklaşımları

Siyasi parti örgütleri, ülke gerçeğinden hareketle kentleşmenin yönlendirilmesi için ortaya çıkan sorunların çözümüne ilişkin olarak programlarında bir dizi yaklaşımlar sunularak bilgiler verilmiştir. Bu bölümde bilgiyi ortaya çıkarmak için programların sistematik olarak analizi yapılmıştır. Yapılan detaylı incelemeler sonucunda ortak başlıklar: 1. Bölgelerarası Dengesizlik ve Planlı Kalkınma, 2.Kente Yaklaşım, 3.Kentleşme Politikaları, 4.Planlı Yerleşim Alanı 5.Kentsel Arsa, 6.Yerel Yönetimler, 7.Ulaşım, 8.Kırsal Alan ve Tarım, 9.Doğal ve Tarihi Kültürel Değerler, 10.Konuta Bakış, 11.Kentsel Altyapı ve Üst Yapı, 12.Kentsel Değer Artışı, 13.Gecekondu, Kentsel Dönüşüm ve Yenileme, 14.Dinlenme ve Spor Alanları, 15.Kent ve Sanayi, olarak belirlenmiştir. Bu bölüm içinde belirlenen başlıklar altında bilgiler verilmektedir.

2. 1. Bölgelerarası Dengesizlik ve Planlı Kalkınma

1960'lı yıllarda yaklaşım olarak; toplumsal yapının gelişimi, kamunun sosyal gelişmeyi desteklemesi, karma ekonomik düzene uygun sosyo-ekonomik kalkınma için sermaye birikimine gereksinim duyulmakta olduğu(8). Ülke yönetiminde kamu sektörü ağırlıklı politikalar savunulmakta. Kentleşmenin, kalkınmanın hızlanmasına ve demokrasinin yaygınlaşmasına katkıda bulunacağı belirtilmiştir: Kamunun, ekonomiyi toplum yararına yönlendirilmesi ve ekonomik serbest pazar kurallarının toplum yararına değerlendirilmesi ile toplumsal gelişmenin sağlanacağı şeklinde yaklaşımda bulunulmuş. Öncelikle toplumsal yapıyı ortaya çıkaran ekonomik, sosyal ve kültürel şartların belirlenmesi istenilmiş(1). Sosyal refah devleti anlayışı ile toplumda bütün grupların; her kişinin kabiliyetinin geliştirilmesi için eşit fırsat ve olanaklar yaratan, milli gelir artışının adil ve dengeli şekilde dağılımı sağlanarak üst yaşam düzeyine ve sosyal gelişmeye ulaşılması hedeflenmekte. Ekonominin rekabet gücü artırılarak bozulan sosyal dengeleri ve gelir dağılımını iyileştirmeyi ve refahı geniş kitlelere yaymayı amaçlanmaktadır(7).

1970'li yıllarda ekonomik yapıda kamunun rolünün ağırlıklı olduğu; ulaştırma, haberleşme, enerji, içme suyu, sulama, toprak iyileştirmesi ve yerleşme konularında, özel sektörün faaliyet gösteremediği sahalara yönelmesi. 1980'li yıllarda, ekonomide kamu gerektiğinde üretici, genelde düzenleyici, destekleyici ve caydırıcı etken olarak serbest piyasa ve rekabet düzenini sağlaması gerekliliği üzerinde durulmaktadır(7).Bir parti özel sektör ağırlıklı yaklaşım sergilerken, diğeri, kamunun öncülüğü, etkinliği ve girişimiyle belirleyici politikalar savunulmuş. Kamunun etkinliği ile endüstri (sanayi) ötesi toplum yaklaşımı dile getirilmekte(15).

1980'lerde, sosyal ve ekonomik gelişme için kaynakların verimli kullanımı. Ekonomik kalkınmada devletin (kamunun) esas fonksiyonu; kişilerin - kuruluşların ilişkilerini düzenleyici ve ekonomik istikrarın sağlanmasına yönelik sık değişmeyen kurallar koyması ile engelleri kaldırarak verimi arttırmak olarak açıklanmış. Kamunun doğrudan yürüteceği faaliyetlerin genel olarak altyapı kapsamındaki işler olduğu, sanayi ve ticaretten ana prensip olarak çekilmesi istenmektedir. Kamunun esas hedefinin sosyal gelişmeyi sağlayıcı olarak; istihdam, eğitim ve öğretim, sağlık, konut ve kentleşme ile ilgili düzenlemeleri teşvik ve yönlendirmenin doğal görevi olduğu. Bölgelerarası gelişmişlik farklarının en aza indirilmesi ve refahın yaygınlaştırılması ekonomik politikanın temeli olarak kabul edilmiş. Ekonominin doğal yasaları içinde gelişmesini sağlamak üzere müdahalelerden uzak, rekabet şartlarına uygun serbest pazar uygulaması ekonomik sistem olarak tercih edilmektedir(8). 1970'li yıllarda ekonomik ve toplumsal gelişme ile kişiler ve bölgeler arasında denge ve eşitlik sağlanması eşdeğerde tutulması istenmiş. Geri kalmış bölgelerin dengeli kalkınmasını sağlayacak kaynakların, uygulanan ülke planlamasına uygun yönlendirilmesidir(1). Bölgelerarası dengesizliğin çözümlenmesinin gerekliliği üzerinde durulmakta(3). Sosyal ve ekonomik planlamada, bölgelerarası dengeye dikkat edilerek, az gelişmiş bölgelerin kalkınmasına öncelik verilmesi ile üst yaşam düzeyine ulaşılması için sosyal gelişmişlik düzeyinin yükseltilmesi. Kalkınmada bölgelerarası dengeli gelişme;

kamu ve özel sektör yatırımlarının düzenli koordinasyonuna bağlı olduğu şeklinde belirleme yapılmıştır(7). Dengeli Kalkınma; bölgeler ve kişiler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi, kalkınma ile herkese refah sağlanması istenilmekte(11).

Kalkınma planlarının; karma ekonomi (kamu ve özel) kurallarına göre yerinden yönetim erkinin (ademi merkeziyet) anlayışına uygun olarak iller ölçeğinde hazırlanması. Kalkınma planlarının, yol gösterici ve özendirici-caydırıcı olması gerektiği belirtilmektedir(7). Ülkenin çeşitli bölgeleri aynı derecede gelişmiş durumda olmadığı, Doğu ve Güney Doğu bölgeleri Batı bölgelerine göre çok daha geri kalmış durumda, bu bölgelerde toprak ağalığının ve ilkel, çağ dışı ekonomik düzenin hâlâ sürdüğü (1970'lerde), bu duruma son vermek üzere bölgesel ekonomik yatırımların ve sanayi tesislerin kurulması istemi dile getirilmiştir(17). Başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere büyük dengesizlikler gösteren bölgelerin kalkındırılması için programlar uygulanması önerilmekte(11). Ülke bütünü ile kalkınmanın hedeflendiği belirtilmektedir(11)

Sermaye artışının gerçekleştirilmesi ve desteklenmesi gerektiği belirtilmiş. Ekonomik büyümeye uygun fiziksel altyapının geliştirilmesi, ekonomik faaliyetlerde giderek artan küreselleşme dikkate alınarak, dışa açık büyüme stratejisi izlenmesi, ekonominin rekabet gücünü arttıracak dönüşümlerin yürürlüğe konulması şeklinde yaklaşım(7). Kalkınma ve sosyal gelişmenin dış kaynaklara dayanarak sağlanması yerine iç kaynaklara yönelme istenmiştir(15).

Bir farklı yaklaşım olarak; bölgeler arası dengesizliklerin büyük boyutlara ulaştığı, bunun nedeni olarak egemen güçlerin çıkarları doğrultusunda ekonomik politikalar uygulayan siyasi iktidarlar olduğu şeklinde de yaklaşımda bulunulmuştur(17).

2. 2. Kente Yaklaşım

Kentler İnsanların yoğun biçimde yaşadıkları mekanlar olarak ortaya çıkmıştır. Bu yerleşimlerde yaşam sürdürmelerinin temelinde ekonomik fayda sağlamak istemeleri olarak bakılmaktadır. Doğal olarak, ekonomik kurumların yanı sıra, bireyin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına da cevap veren olanakların gelişmesine yol açılmaktadır. Kent yerel yönetim anlayışının kentin ekonomik gerçeği üzerine inşa edilmiş olduğu. Amaçlanan kentin yaşanılabilir bir merkez haline getirilmesi. Her kentin kendine özgü bir yapıya sahip olması, onun özelliğini ve değerini ortaya çıkarmakta olduğu vurgulanmaktadır(14).

Hedeflenen olarak, nüfusu birkaç yüz bini geçmeyen, insan ilişkilerinin zengin ve toplumsal dayanışmanın güçlü olduğu, doğayla iç içe, toplumsal hizmetlerin halka kolayca götürülebildiği, kültür ve sanat hayatı canlı, halkın siyasal hayata katılma olanaklarının geliştiği, doğrudan demokrasi uygulamalarına elverişli, "ferah kentler" oluşturulması amaçlanmaktadır(6). Kentleşme politikası olarak büyük kentlerin daha da büyütülmesi yerine yayılmış, kendine yeterli, orta büyüklükteki (50.000-500.000 nüfuslu) kentlerin geliştirilmesinin hedef alındığı. Orta büyüklükte kentlerin desteklenmesinin daha gerçekçi olduğudur(8). Kentlerin anormal büyümesinden çok orta büyüklükteki kentlerin çoğaltılması istenmiştir(12).

Merkezi yönetimin, bölgeler ve kentlere ilişkin genel düzenleyici ilkeleri ışığında, kentsel yaşamın yeniden düzenlenmesi gerektiği(4). Uzun dönemli programlarla kentlerin yaşanabilir, sağlıklı çevre özellikleri taşıyan mekanlar olmasının sağlanması, geleneksellikten hareketle "bahçe-kent" kavramının yeniden ele alınması istenmiştir(9). Kentlerde yaşam kalitesini yükselten uygulamalar, öncelikli bölgeler göz önünde bulundurularak yaygınlaştırılması üzerinde durulmuş(9).

Kente ilişkin sorunlarının çözümünde sivil toplum örgütleri ile işbirliği geliştirilecek, mahalle derneklerinin kurulmasının teşvik edilmesi. Kentle ilgili kararlara halkın katılımının sağlanması amaçlanmaktadır(9). Kentsel değerlerin korunması amacıyla, kentli hakları ve kente karşı işlenen suçlar kavramının geliştirilmesi ve kente karşı suç tanımıyla Türk Ceza Kanunu'nda ayrı bir düzenleme eklenerek, kent ve çevreye karşı suçlarda sadece arazi sahipleri ve yatırımcıların değil, izin veren veya göz yuman her kademedeki görevlilerin de sorumlu tutulması gerektiği belirtilmektedir(9). Kentlerin coğrafi, fiziki ve ekonomik yapılarına uygun "Bölgesel Kalkınma Modelleri" oluşturulması için, kentlerin iş birliği içerisinde verimlilik esasına göre kalkınmasının sağlanması amaçlanmaktadır(10). Büyük kentlerin yararına görülmeyen "uluslararası bütünleşme" projelerinin uygulanmalarına izin verilmemesi istenmiştir(6).

2. 3. Kentleşme Politikaları

Ülkedeki yönetimin kalitesi ve toplumun gelişmişlik düzeyi, kentsel yapıyla doğrudan ilişkili olduğu, bu nedenle kentleşme ve konut sorunu teknik içeriğinin çok ötesinde anlamlar taşımakta olduğu belirlemesi yapılmıştır(9). Kentleşme ve konut sorunlarının giderilmesine yönelik olarak, başta göç ve nüfus artışı yaşayan kentlerde altyapılı arsa üretilmesi, gecekondular ve kentsel dönüşüm projeleri yaygınlaştırılması ve konut ihtiyacını karşılayacak yeni finansal araçların geliştirilmesidir. Yerleşme

düzenine ilişkin genel planlama faaliyetleri, kalkınma planlarından hareketle, beş kademeli bir planlama sistemi üzerinde durulmakta; bölgesel plan, il kalkınma planı, çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı bütünlüğü içinde sürdürülmesidir. Bölge planları, stratejik makro planlama ilkelerinin, koruma - kullanma dengesi gözetilerek mekansal gelişme kararlarına dönüşümünün başlıca aracı olarak değerlendirilmesidir. Nazım planın bütünü göz önüne alınmadan daha küçük çapta plan değişiklikleri yapılmamasıdır. Kent estetiği, imarı ve ulaşımı bütüncül planlama anlayışı ile ele alınması. Önemli plan kararlarına ilgili kent halkının katılımının sağlanmasıdır(1). Kentleşme politikalarının yörede yaşayanların; huzuru, refahı ile sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına öncelik verilerek oluşturulması. Kentlerde kamu yararına aykırı plan değişiklikleriyle ekonomik çıkar sağlamadan uzak tutulmasıdır(1). Bütün bu düzenlemeler yapılırken, ülkenin en küçük biriminden en büyüğüne kadar, buralarda yaşayanların, konut edinme, sağlıklı ve güvenli bir yaşam sürme arzuları; çocukların, kadınların ve bedensel-zihinsel engellilerin taleplerinin gözetilmesi üzerinde durulmaktadır(4).

Büyük nüfus hareketlerinin sonucunda ortaya çıkan kentleşmenin; yerleşme, imar, konut ve köy sorunlarının temel konular olarak bölgeler ölçeğinde belirli plan çerçevesinde ele alınmak istendiği açıklanmakta(7). Bu nedenle kentleşme ve konut sorunu teknik içeriğinin çok ötesinde anlamlar taşımaktadır(9). Kentleşme sürecinin sakıncalı görülmediği, ancak çarpık (bozuk) kentleşmenin büyük sosyal sorunlarla ekonomik ve çevre sorunları yaratmaktadır(12). 10 yıl içinde kentli nüfusun %80'e yükseleceği öngörülmüş (1990'lı yıllarda) ve kentleşmenin ekonomik kalkınmanın temel şartlarından biri olduğu belirtilmektedir(13). Kenti yöneten, kentin değerini ucuz kılmak gibi bir yaklaşım benimsememesi gerektiği, böyle bir durumun çağdaş kentleşme anlayışına uygun düşmemesi nedeniyle bunun olanaklı olmadığı ve her kentin bir fiyatı (ekonomik değeri) olduğu saptaması yapılmıştır(14).

Kent yoksullarının sayısı hızla artmakta olduğu, merkezi yönetim politikaları ile toplumun kısıyına itilmekte olan gruplar için iş ve güvenli bir gelecek için ortak mücadeleler ortaya konulması(5). Kentleşme hareketlerinin yeni kurulacak sanayi ve ticaret bölgelerine yönlendirilmesi için ülke düzeyinde bölge planlaması yapılması istenmiştir(15). Kentleşmenin yerel kalkınmanın sağlanmasına katkıda bulunması, yaşam kalitesinin artırılması, çağdaş altyapılı yaşanabilir kentlerin inşa edilmesine yol açması istenilmektedir(16): Konuya kentleşmenin niteliklerinin geliştirilmesi açısından bakıldığında iyi bir yerleşmenin gerçekleştirilmesinde; 1.Yaşanabilirlik, 2.Hakçalık, ve 3.Sürdürülebilirlik kavramları amaçsal ilkeler olarak öne çıkmaktadır.

2. 4. Planlı Yerleşim Düzeni

Kent planlarının; geleceğe yönelik sağlıklı bir çevre ve kentleşme altyapısı oluşumu yanında, kültürel ve doğal yapıya uygun, yaşanabilir bir çevreyle uyumlu yerleşimler oluşturulmasının önemli olduğu(16). Çağdaş bir imar anlayışının kentsel ve kırsal alanlarda benimsenmesi(3). Düzensiz kentleşmeyi önlemek üzere belediye sınırları dışındaki yöreler, fiziki planlama ile denetim altına alınması; yerleşime açılmamış yörelerde yeni yerleşim alanları kurulması önerilmektedir(1).Kentleşme ve konut sorununun çağdaş standart ve düzeye kavuşturulmasının önündeki en büyük engel iç göç olgusu olduğu belirtilmektedir. Birçok sorunun kaynağında bulunan göç olgusuna karşı hazırlıklı bir kent planlaması ile sağlıklı çözümler oluşturabilme kaçınılmaz ön koşul olarak bakılmakta(9).Kentlerde mevcut arazi ve binaların imar durumları objektif kriterlere uygun olarak tekrar değerlendirilmesi ile gelişigüze (keyfi uygulamaya) son verilmesi(14). Yerleşmelerin imar planlarının kısa sürede tamamlanarak planlı bir kentleşme düzeni ve anlayışı hakim kılınması istenmektedir(12). Üst ölçekli planların tamamlanması; konut, sanayi, turizm, tarım ve benzeri amaçlarla yer seçiminde yaşanan karmaşanın giderilmesi düzenli kentleşmenin alt yapısının oluşturulması(16).Yerelde imar planı yapma yetkisinin, çeşitli bakanlık, kurum ve şirketlere dağıtılması uygulamasına son verilmesi üzerinde durulmuştur(1).

Eski yerleşimlerde, ekonomik ömrünü doldurmuş yapıların yıkılarak yenilerinin yapılması yerine, yeni yapılaşma için yerleşim alanlarının seçilmesinin özendirileceği vurgulanmıştır(1). Kıyı kenar çizgisi içinde, milli güvenlik yönünde zorunlu yapı ve tesisler ile liman, rıhtım ve iskele, deniz feneri tesisleri dışında yapılaşma izni verilmemesi(10). Planlı gerçekleştirilecek yerleşme düzeninin, sanayileşmeyi hızlandırarak bölgelerarası dengesizliklerin azalacağı belirtilmektedir(1).

2. 5. Kentsel Arazi

Merkezi yönetimin yerel yönetimlerle işbirliği ile altyapıları hazırlanmış arsa üretilmesi önerilmiştir: Bu arsaların spekülasyonu önleyici koşullarla konut kooperatiflerine, toplu konut kuruluşlarına ve kendi evini yapmak isteyenlerin kullanımına sunulması(1): Kentsel planlama çerçevesinde, gelişme

dinamiklerini ve gelişme zamanlamasını gözeterek biçimde, alt yapı ucuz, kentsel arsa üretilmesi(1). Bunun için, hazine arazilerinin, kent refahının artırılması için kullanıma sokulması(6). Benzer şekilde kamu arazilerinin sağlıklı bir kent oluşumu için planlanması ve satılması istenmektedir(13). Büyüme gelişimi gösteren kentlerin, çevresindeki imara açık olmayan arazilerin tümü başlangıçta yerel yönetime devredilmesi, planlaması yapıp imar durumları belirlendikten sonra tekrar özelleştirilerek imara açılması. Böylece kentin büyümesi ile ortaya çıkan arsa spekülasyonunun önüne geçilebileceği belirtilmektedir(14). Bu yaklaşım için her ölçekte; belde, ilçe, il ve metropol kentlerde arsa planlaması ve üretilmesine gidilmesi(12). Yeterli ve ucuz arsa üretilmesi için; özel sektörün teşvik edilmesi(16). Yerel yönetim, kamulaştırarak iskâna açılacak arazileri, özel arazi şirketleri ile değerlendirilmesi şeklinde yaklaşımda bulunulmuştur(14). Sanayileşme ve göç nedeniyle kentlerdeki yığılmanın ve çarpık yapılaşmanın önlenmesi için kentleşme hızı ile arsa arzı ilişkisinin kurulması gerekliliği üzerinde durulmaktadır(16). Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ) arazilerinin, kamuya iade edilmesi istenmiştir(6).

2. 6. Yerel Yönetimler

Yerel yönetimlere yaklaşım olarak, yerellik hakkı: Merkezi yönetim yerel arasındaki ilişkiyi, yerinde yönetimin güçlendirilmesi yönünde düzenleme, yerel yönetimleri toplumsal ihtiyaçlar temelinde geliştirme, yerel kaynakların adil ve etkin kullanımının sağlanması, yerelde ortak kamusal alanların çoğaltılmasını sağlayarak toplumsal dayanışmayı destekleme, yerellerdeki dil, kültür, inanç ve ihtiyaç farklılıklarını gözeterek çoğulcu yaklaşımlar geliştirmek ve farklı toplumsal grupların birbirleriyle ilişkilmesini ve müzakeresini (diyalog) desteklemek olarak bakılmaktadır. Kırsal alanları da kapsayacak şekilde 'yerellik hakkı' nın savunulması, toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere yerel alanları biçimlendirme ve dönüştürme hakkı olarak görülmektedir. Diğer bir kavram olarak 'Kent hakkı', her tür kamusal hizmeti edinme; insanca yaşama; kültürel, ekonomik, sosyal, siyasal haklardan eşit olarak yararlanma; kendini ve kentini yönetme, söz ve karar sahibi olma hakkı olarak görülerek, 'kent hakkı' kavramı geliştirilmektedir(2).

Yerel yönetimler üzerinde "Merkezi Vesayeti" ortadan kaldırmak ve yetkinin yerele azami ölçüde devri için valilerin seçilmesini; yerellerin kendilerini, topraklarını, bölgelerini ve kaynaklarını etkileyen gelişmeler üzerinde söz ve karar sahibi olmalarını sağlamak demokratik bir hedef olarak görülmektedir(2). Yerel yönetimlerde yapılacak köklü reformlarla kentlerin altyapı sorunlarının çözüme kavuşturulması, kent planlarına aykırı yapılaşmaya (kentleşmeye) izin verilmemesi(9). Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına katılımı ile yerel koşulların katkısının sağlanması. Yerel yönetimler üzerindeki merkezi yönetimin vesayeti kaldırılması, belli kurallar ve demokratik denetim altında, bağımsız çalışma ve kaynak oluşturma olanaklarının büyük ölçüde genişleyeceği beklentisi bulunmaktadır(1). Konuya diğer bir şekilde; merkezi yönetim tarafından atanan memurlar tarafından yönetilen bugünkü merkezîyetçi-bürokratik idari aygıtın tasfiye edilmesi, yerel yönetimlerin idaresinin o birimlerde seçilmiş temsilcilere bırakılması istenmiş. Merkezi yönetim, ulusal ölçekteki nedenlerden kaynaklanan göçler, düzensiz nüfus artışı ve bölgeler arası eşitsizlikler gibi güçlüklerin çözümüne yardımcı olma dışında yerel ve bölgesel yönetimlerin kararlarına karışmaması şeklinde yaklaşımda bulunulmuştur(4).

Aynı amaca yönelik yönetim birimlerinin birleştirilmesi ile merkezîyetçiliğin azaltılarak yerel yönetimlerin güçlendirilmesi istenmiştir (8). Böylece yerel yönetimlerin merkezi yönetimden bazı hizmet ve kaynakları devir alarak kent yaşamının kalitesinin yükseltileceği vurgulanmıştır:(13) Sağlık, eğitim, çevre, kültür, ulaştırma, bayındırlık, tarım, trafik ve güvenlik hizmetleri hakkındaki kararların alınmasında ve yürütülmesinde asli yetkilinin yerel yönetimler olduğu belirlenmiştir(2).

Yerel yönetimi ekonomik rasyonele oturtmanın bir diğer yolu, belediyelerin doğrudan hiçbir hizmeti üstlenmemeleri olarak görülmekte. Yerel yönetimler, merkezi yönetim gibi, yönetimden sorumlu olması gerektiği ve tüm kent hizmetlerinin özel sektör kurum ve kuruluşlarınca yerine getirilmesi öngörülmektedir. Bu hizmetlere hastane, okul, çöp, su, hatta denetim dahil. Tıpkı finansal denetim kuruluşları gibi örneğin, inşaatlar da bu konuda ihtisaslaşmış özel denetim kuruluşları tarafından denetlenmesi istenmiştir.(14). Kentin tüm hizmetlerinin özelleştirilmesi ile ana kent ile ilçe belediyeleri arasında yaşanan sorunları ortadan kaldırılabileceği belirtilmektedir(14). Savunulan olarak yerelde halkın demokratik iktidarı şeklinde yaklaşımda bulunulmuştur(17).

2. 7. Ulaşım

Kentsel gelişmede ulaşımın önemi üzerinde durulmaktadır. Kent içi toplu taşımacılıkla hızlı ve ucuz ulaşımın teşvik edilmesi: Kitle ulaşımı alt yapısına yatırım yapılması; başta deniz ulaşımı, raylı sistemler ve metro olmak üzere alternatif ulaşım türleri ve sistemlerinin devreye girmesi istenmiş.

Amaçlanan olarak kent içi trafikte yaya güvenliği ön plana çıkarılması: yaşlılar, engelliler, hastalar ve çocuklar için kent merkezlerinin erişilebilir ve kullanılabilir olmasıdır(1). Sağlıklı, trafik sorunu olmayan, rahat ve uyumlu bir kent yaşamının ve yerel hizmetlerin koşullarının sağlanması olarak bakılmaktadır(6).

Büyük kentlerin ulaşım sorunlarının çözümü için yeraltı ulaşım projelerinin (metro) desteklenmesi, deniz yolları ve raylı sistem uygulamalarının yaygınlaştırılması zorunluluk olduğu(9). Büyük kentlerde sorunlu ulaşım yapısının değiştirilmesi, kamunun otomotiv sanayisine desteklerine son verilmesi; toplu taşımacılık; yeraltı ve yerüstü raylı ulaşım projeleri gerçekleştirilmesi. Kent içi ulaşım, ısınma ve temiz su sağlanması gibi altyapı kamu hizmetlerinin ucuzlatılması ve zamanla parasız hale getirilmesi istenmektedir(6). Her bölgeye ulaşabilecek karayolu, demiryolu, hava ve deniz yolu ağı kurularak, kaynaklara ve bölgeler arası ulaşım olanakları sağlanması gerekliliği belirtilmiştir(11). Teknolojik olarak gelişen haberleşme ve ulaştırma olanaklarının bütün ülke sathına yayılması isteği belirlenmektedir(12).

2. 8. Kırsal Alan ve Tarım

Kırsal alanda, toprak dağılımının yoğun olduğu bölgelerden başlayarak, dengeli / eşit toprak dağılımı ve toprağın aşırı küçülmesini önleyici, verim arttırıcı toprak reformu gerçekleştirilerek yeterli toprağı olmayanları ucuz bedel ve kredi sağlanarak topraklandırılması amaçlanmıştır(1). Hazine arazisi ve temizlenecek mayınlı alanlardan uygun olanlar köylülere verilmesi benimsenmektedir(11). Birbirine yakın ulaşım kolaylığı, ekonomik ve yönetsel işbirliği bulunan köyler arasında; köylülerin benimseyeceği uygun yerlerde, kamu hizmetlerinin gelişme ve üretim için gerekli altyapıların ve örgütlenmelerin yoğunlaşacağı “köy-kent” şeklinde birimler oluşturulması. Kırsal yerleşme sorununa, “köy”, “merkezi köy” ve “kasaba” dan oluşan yerleşme kademelenmesi ile yaklaşılarak hem kamu hizmetlerinde etkinliğin artırılması hem de köyün ekonomik faaliyetlerinde verimliliğinin yükseltileceğidir(1). Böylece, köyler ve küçük yerleşim birimlerinin çekici hale getirilmesi ile büyük kentlere olan yığılmanın önüne geçileceği savunulmuş(6).

Tarım sektörüne ağırlık verilerek bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılabileceği: Ülkeyi tarım bölgelerine ayırarak özel tarım programları uygulaması ile gizli ve açık işsizliğin önlenmesi ve iskan sorunlarının çözülmesi, tarım işletmelerinin desteklenmesi için farklı yaklaşımlar; işletilmeyen veya az verimli büyük toprakların kamuya satın alınması ile topraksız köylüye dağıtılması, dağılık arazilerin birleştirilerek verimliliğin artırılması, erozyonla mücadele, yer üstü ve yer altı jeolojik haritaların yapılması, toprak sınıflandırması vb. düzenlemeler yapılması olarak belirlenmektedir. Tarım politikaları sadece iç pazara değil, aynı zamanda dengeli bir bütünlük içerisinde dış pazara da dönük olmasının gereği bildirilmiş. Tarım sektöründe kamunun temel görevi destekleme ve kontrol görevini üstlenmesi olarak bakılmaktadır. Sanayi, tarımda modernleşme ve kentleşme; ekonomik gelişme ve kalkınma olgusunda birbirinden ayrılmayan üç unsur olarak kabul edilmekte(7). Kırsal kalkınmada model olarak sunulan bir başka partinin yaklaşımında; köy kalkınması için altyapı ihtiyaçlarına öncelik verilerek plan içine alınması istenilmiş. Ülke kalkınmasını etkileyecek sanayi ve ekonomik faaliyetlerin köylerde yer alması üzerinde durulmuş. Tarım alanındaki fazla insan gücünün sanayi ve ticaret iş sahalarına yönlendirilmesi için ülkesel ölçekte bir planın uygulanması önerilmekte. Köylünün kalkınması için tarıma dayalı sanayileşmeyi yaygınlaştırmak, makinalaşma ile üretimi artırma için “Milli Tarım Politikası” uygulanması üzerinde durulmuştur. “Tarım Kentleri” projesi, çevreden merkeze doğru bir sanayileşmeyi ve dengeli ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştireceği bildirilmiştir. Bu proje ile kırsal kesime yapılan altyapı yatırımlarında tasarruf ve verimliliği sağlayacağı gibi yeni iş ortamları hazırlanarak sermaye birikimi sağlanmış olacağı belirtilmektedir(15).

Tarım sektörünün işsizliğin ve kırsal alandan büyük kentlere göçün önlenmesini ve işgücü (istihdam) yaratılmasını sağlayacak sektör olduğu vurgulanmış. Bu kapsamda tarıma dayalı sanayinin teşvik ve desteklenmesinin istihdam olanakları yaratılmasında kişilerin bireysel girişim ve yatırım gücü geliştirmelerine olanak sağlayıcı yaklaşım olarak savunulmuştur(7). Ciddi boyutlara ulaşan iç göçün durdurulması ve köye dönüşü hızlandırmak için yatırımlara önem verilmesi istenmiştir(11). Bunun için örnek olarak GAP Projesinin (Güneydoğu Anadolu Projesi) tamamlanması için GAP bölgesindeki yerleşim alanlarında ortaya çıkacak alt yapı sorunlarına çözüm sağlanmasına yönelik yaklaşım sunulmaktadır(11). Doğu, Güneydoğu, iç Anadolu ve Karadeniz gibi diğer geri kalmış bölgelerde yarım kalmış yatırımların ekonomiye kazandırılması, vergi oranları düşürülmesi ve teşviklerin artırılması, alt yapı yatırımlarının hızla tamamlanması üzerinde durulmaktadır(11).

Programlarda kırsal kalkınmaya yönelik olarak; kırsal alandaki göç ve istihdam sorunlarını yerinde çözmek, köyü yaşanabilir kılmak için, tarıma dayalı ve tarım dışı faaliyetlerin yaygınlaştırmak, bütünlüştürmek ve girişimciliğin desteklenmesi için kırsal kesimdeki hazine arazilerinin bu amaçla

değerlendirilmesi istenmektedir(13). Ülke kalkınmasını etkileyecek sanayi ve ekonomik faaliyetlerin köylerde yer alması ve ticaret iş sahalarının ülke düzeyinde yönlendirilmesinin oluşturulacak bir plana bağlanması istenilmekte(15). Köylülüğün kooperatifleşmesi; kooperatiflerin, birliklerin ve ziraat odalarının yönetiminde söz sahibi olması, sınıf mücadelesine katılması (işçi sınıfı ve öteki ilerici güçlerle birleşmesi) şeklinde yaklaşım da bulunmaktadır(1). Toprak ve tarım reform uygulamasında, kooperatifleşmede, okul, hastane ve her türlü bayındırlık işlerinde geri kalmış bölgelere öncelik tanınması, bölgelerin çağdaşlaşması ve modernleşmesi üzerinde durulmuştur(17). Ülkenin bir bölümünde çeşitli nedenlerle yıkılan ve boşaltılan köylerin yeniden inşasını ve zarara uğrayanların zararlarının karşılanarak geriye dönüşlerinin sağlanması(3). Kent yoksullarının toplumsal ve politik yaşamda giderek daha olumlu bir rol oynaması, köylülük içinde her kesimin durumunun zorlaşmış olduğu ve baskı altında olduğu da belirtilmektedir(5).

2. 9. Doğal ve Tarihi Kültürel Değerler

Öncelikle kentlerde tarihi, doğal ve kültürel değerlere sahip alan ve eserlerin korunması ve yenilenmesine önem ve öncelik verilmesi, kent kimliğini oluşturan şehircilik ve mimarlık tarzlarının koruma ve geliştirilmesi ile yerleşme alanlarında kaliteli ve sağlıklı bir yaşam çevresi oluşturulması temel yaklaşım olarak belirlenmiş. Doğa kuralları çerçevesinde modern kentleşme ilkelerine uygun, doğal afetlerden en az etkilenen tarzda tarihi ve kültürel değerlerin korunması temel alınmaktadır(10). Yerleşmeler bütününde doğal, tarihi ve kültürel varlıkların korunması ve yaşatılması; kentlilik kültürünün oluşturulması açısından kentleşme politikasının temeli olarak görülmektedir(1) (16).

Bölge ve kent planlamasına ilişkin kararların alınması ve uygulanmasında tarihsel mirasın ve tarihsel dokuların korunması esası benimsenmesi ve gündelik yararları uygun görülse bile, hiçbir gerekçeyle tarihsel dokunun tahribine izin verilmemesi, tarihsel çevre; ulusal ölçekteki denetim mekanizmalarıyla koruma altına alınması olarak bakılmakta(4). Kentlerin doğal ve tarihi dokusunu bozan yapılaşmanın önüne geçilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması. Eski kent dokularının korunmasına yönelik uygulanan SİT politikasının yeniden gözden geçirilmesi. Tarihi kültürel mirasın ve değerlerin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının güvence altına alınması için toplumsal bilinç geliştirilmesi(9) ve kültürel kimliklerin ifadesinin ve örgütlenmesini teşvik edilmesi üzerinde durulmuştur(4).

2. 10. Konuta Bakış

Artan nüfusun çeşitli sebeplerle kente akın etmesi, kentleşmede konut sorununu önemli bir sosyal sorun haline getirmiş olduğu(12). Kişilerin uygun ve sağlıklı bir konutta yaşamasını, sağlıklı bir toplum olmanın temel şartlarından birisi olarak görülmektedir(3). Konut edinme için özel kuruluş ve kooperatiflerin destek ve teşvik edilmesi, bölgelerin özellikleri ve iklim şartlarına uygun yapı malzemelerinin ucuz olarak teminin sağlanması istenilmiş. Bir diğer partinin programında; herkesin konut sahibi olması, kamunun geri kalmış (mahrumiyet) bölgelerinde sosyal konut ve lojman yapımına gidilmesi şeklinde açıklama yapılmıştır(7).

Konut gereksinimi desteklemede öncelik dar ve orta gelir gruplarına tanınması. Bunun için yerel yönetimlerin toplumsal (sosyal) nitelikli konut üretmelerinin teşvik edilmesi(12). Konut politikası; kentleşme hareketlerinin önünde giden, düzenleyici ve yol gösterici metotlarla yaklaşım olarak belirlenmiştir. Bunun için ekonomik güç oranında ucuz ve sağlıklı konut elde edilmesinde kolaylıkların ortaya konulmasının gerekliliği vurgulanmıştır(15). Herkesin insanca yaşayabileceği bir konutunun bulunmasının, insan haklarının gereği olduğu. Dar ve sabit gelirli vatandaşların konut edinebilmesi için uygun yöntemler ve finansman modellerinin uygulamaya konulması; kamunun dar gelirli için sosyal konutlar üretmesi, konut ihtiyacının karşılanmasının yanı sıra mevcut konut stokuna ilişkin niteliklerin yükseltilmesi amacıyla dönüşüm projelerinin uygulanması istenmektedir(16). Soruna çözüm amacıyla yerel yönetimler eliyle konut yapımı her dönem gündemde olmuş (1), ancak yeterli sonuç alınamamıştır. Etkili denetim sistemi olan konut uygulamaları gerçekleştirme(16) konusunda devamlılığı olan bir sistemin kurgulanamamıştır. Yeni yaşanabilir alanlar açılması, ucuz konut üretimi sağlanması, dar gelirli için konut ihtiyacının karşılanması(10). Konut sorununa bir yaşam çevresi yaratılması açısından bakılarak “toplu konut” girişimlerine önem verilmesi, bu alanların fiziksel ve sosyal altyapıları ile beraber bir bütünlük içinde planlanması ve yapılması istenmiştir(1). Oluşturulacak “Kentleşme Fonu” ile konut üretimi desteklenmesi ve toplu konut üretiminin yeni bir örgütlenme çerçevesinde hızlandırılması istenmiştir(1). Son dönemlerde belirli üst gelir gruplarına rant transferine yol açan TOKİ (Toplu Konut İdaresi) uygulamalarının, altyapısı sağlanacak kamu arazilerinde sosyal konut yapımına dönüştürülmesi. TOKİ’ nin, “Halkkonut” olarak yeniden

düzenlenmesi: TOKİ'nin lüks inşaatlarına son verilerek, Halkkonut adıyla dar gelirliye uygun koşullarla hizmet veren bir kuruluş haline getirilmesi şeklinde yaklaşmaktadır(1). TOKİ () asli görevine getirilip planlı arsa yönetimi, konut üretimi, konut kredileri ve yapı kooperatif denetimlerini yapması sağlanması amaçlanmıştır(10).

Konut ve her türlü bina üretiminde depreme dayanıklılığı esas alan teknoloji ve standart malzeme kullanımı sağlanması, sağlıklı, güvenli, kaliteli ve ekonomik konut üretimine önem verilmesi, zemin etüdü (temel) aşamasından iskân ruhsatı aşamasına kadar etkin denetim yapılması şeklinde yaklaşmaktadır(16).

2. 11. Kentsel Alt ve Üst Yapı

Ülkesel ölçekte fiziki ulaşım altyapısının sağlanması, nüfusun büyük kesiminin köylerde yer alması nedeniyle, tarımın ekonominin temelini oluşturduğu kırsal alanın ulaşım altyapısının özellikle köy yollarının tamamlanması ve diğer altyapının tamamlanması ile sosyal ve ekonomik yapının bir bütün haline gelmesi şeklindeki bölgesel gelişme yaklaşımı 1960'lı yılların başında benimsenmiştir(1). Köy ve kent altyapı farklılıklarının giderilmesi; tarım ve tarıma dayalı sanayi ilişkisinin kurulması üzerinde durulmuştur(8).

Kentlerde fiziki ve sosyal altyapı ile çevre kalitesinin artırılması(1). Sağlıklı, güvenli, ekonomik ve çağdaş yaşam ortamlarının oluşturulması asıl olandır. Bu çerçevede; altyapısıyla, çevresel ve tarihsel değerleriyle, kültürel çoğulculuğuyla yaşanabilir kentlerin oluşturulması(1). Kentleri temiz, güvenli ve yaşam kalitesi yüksek yaşam alanları haline getirilmesini sağlamak için artan nüfus, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeye paralel olarak farklılaşan kentsel fiziki ve sosyal altyapı ihtiyaçları kentsel planlama anlayışı bütününde karşılanması(1). Kentsel altyapının kentsel gelişmenin önünde gitmesi; sağlıklı ve düzenli kentleşmenin en önemli göstergesi olan kentsel altyapı, yapılaşmadan önce planlanarak gerçekleştirilmesidir(1). Altyapıların ve kamu hizmeti gören kuruluşların kamunun elinde olması, devredilmiş olanlarında geri alınması(8). Sosyal donatı alanları nüfus yoğunluklarına cevap verebilecek şekilde planlanması ve uygulanması(10). Kent arazilerinin kullanımı ve kent planlaması ile ilgili karar süreçlerinde, yerleşim, ulaşım ve alt yapı hizmetlerinin sağlanmasında yöre sakinlerinin doğrudan ya da temsilcileri aracılığıyla verdikleri kararlar belirleyici olmalı(1). Sağlıklı, altyapı ihtiyacı karşılanmış; su, elektrik, kanalizasyon, çöp toplama, doğal gaz hizmetlerinden eksiksiz yararlanan mekanlarda barınma amaçlanmaktadır(1).

Kentsel alanları içinde hastane, üniversite, okul gibi kamusal nitelikli yapıların inşasının belirli ilke ve kurallara bağlanması(9), eğitim, sağlık, sosyal hizmet, kültür, ulaşım ve kentsel altyapı hizmetlerinin hızlı, güvenli, zamanında, ucuz ve her kesime erişilebilir bir şekilde sunulması(16). Yaşanabilir kentlerin oluşturulabilmesi için, çağdaş donanımlı konut alanları yanında gerekli altyapıya sahip, endüstri, teknoloji ve sanayi bölgeleri ile mali ve ticari merkezler oluşturulacaktır(16). Kentlerin su havzalarına kesinlikle konut ve sanayi tesisi kurulmaması istenmektedir(1). Kent yönetim bilgi sistemi oluşturulması, kentin coğrafi, beşeri ve fiziki yapısı ile ulaşım, haberleşme ve diğer hizmet ihtiyaçlarına yönelik planlamaların yapılması üzerinde durulmuştur(16).

2. 12. Kentsel Değer Artışı

Benimsenen (kapitalist) sistemde, kentsel arazi kullanımı; öncelikle rantı maksimize eden arsa pazarı tarafında yapılandırılmış değişim süreci tarafından yönetilmektedir. Toprak değerindeki artışların arsa ve konut fonlarında toplanması şeklinde yöntem önerilmekte: Kentsel alanda plan kararlarıyla ortaya çıkan değer artışlarının kamuya dönüşümünün sağlanması için İmar Kanunundaki, "Düzenleme Ortaklık Payı" sistemine benzer bir anlayışla imar tadilatlarından doğan değer artışın (rant) yerel yönetimlere aktarılması istenmektedir(1). Kentsel rantlar toplumun yararına olacak şekilde kaynağa dönüştürülmesi(6). İmar yetkisinin, kent rantları oluşturmaya ve kamu kaynaklarının Haksız dağıtılmasına (peşkeş çekilmesine) fırsat verecek şekilde kullanılmasının önlenmesi üzerinde durulmuştur(16). Doğada bulunan suyu, ormanı, dereleri, meraları, sahilleri, tarım alanlarını, su ekosistemini korumak ve bunların sermaye birikim sürecinde kar ve rant alanı olarak kullanımını önlemek yönünde mücadele edilmesi şeklinde yaklaşmaktadır(2). Asıl olanın kent arazileri üzerinde spekülasyona son verilmesidir(4). Bu yaklaşıma karşı olabilecek yaklaşım olarak; kentlerin ekonomik değeri en büyük ve kaliteli yatırımların yapıldığı merkezler olmak durumunda olduğu. Bu yatırımlardan ne kadar çok kişi yararlanıyorsa, o yatırım o kadar çabuk kendisini geri ödeyebileceği. Kentlerde ucuz, kalitesiz ve kısa vadeli yatırımlar yapmak en büyük israf olduğu. Büyük ve kaliteli yatırımların yapıldığı kentlerin, pahalı merkezler olacağı ve dolayısıyla, bu pahalı merkezlerde sunulan hizmetlerin de, kaliteli olmaları gerektiği vurgulanmakta(14). Kentlere yapılan yatırımların parasal kaynağı büyük ölçüde kentte ortaya çıkan gayrimenkul rantından elde edilmek durumunda olduğudur.

Bir diğer kaynak ise, kente özgü tüketim vergileridir. Diğer bir ifade ile, bir kent için yapılan yatırım giderlerinin tümü, o kentteki mülk sahiplerinden ve kentin sunduğu mal/hizmetlerden yararlananlardan alınması benimsenmektedir(14).

Kente liberal ekonomik yaklaşım olarak; kentteki mülke değerini verenin, tarlayı büyük bir rant geliri haline gelmesi kent işlevi sonucunda ortaya çıkmış olduğu. Dolayısıyla, yerel yönetimler kentlerdeki gayrimenkulleri gerçek değerleri üzerinden vergilendirilmesi elde ettikleri kentsel gelirin (rantın) yerel yönetim (belediye) hizmetlerine yansımalarının sağlanması gereği üzerinde durulmaktadır. Gayrimenkul vergilerinin gerçek değerleri üzerinden alınması, toplanan gelir yeniden kente harcanacağı için, orta ve uzun vadede gayrimenkullerinin değerleri artan mülk sahipleri daha kârlı çıkacağı. Bu anlayışla, kentler ucuz merkezler olmaması; örneğin; parasız ekmek ve süt dağıtılması çağdaş şehirciliğe uymayan ve siyasi popülizm uygulamalarından vazgeçilmesi benimsenmektedir(14). Bir programda; rantlara son verilmesi ve insancıl kentler şeklinde yaklaşım belirtilmiştir(6).

2. 13. Gecekondu, Kentsel Dönüşüm ve Yenileme

Liberal bakış açısı olarak; özel şahıslara veya kamuya ait arazilerin işgal edilmesinin önlenmesi ve tapusuz inşa edilen binaların da gecekondu olarak tanımlanması. Siyasi rüşvet olarak önceden verilen tüm gecekondu tapularının iptal edilmesi. Bir hukuk devletinde kamu malına elkoyanların cezalandırılması yerine ödüllendirilmemesi gerektiği. Bireyin böylesi tutumunu haklı gösterecek hiçbir ekonomik ya da sosyal gerekçesi olmamalı. Özellikle, büyük kentlerde gecekonduların hazine malı işgaline göz yumulmakta; kentsel rant popülist siyasi nedenlerle dağıtmakta olduğu. Büyük kentleri boğarak, gelişen gecekondulaşma sürecinin önlenmesi için, bu bölgelerde gecekondularda yaşayanları başka bölge ve kentlerde inşa edilecek toplu konutlara yerleştirilmesi şeklinde yaklaşımda bulunmaktadır(14). (Gecekonduya yaşıyor olması şartıyla, bedeli uygun koşullarla tahsil edilecek şekilde satılması.)

Başka bir programda; sağlıksız ve çarpık kentleşmenin önüne geçilmesi, kentlerin yaşanabilir mekanlar haline getirilmesi için; gecekondu bölgelerinde yaşayanlara yönelik ucuz konutlar üretilmesi(9). Gecekondu bölgelerinin yenileştirilmesi, kentlerin gelişme alanlarında altyapısı hazırlanmış ve planlanmış arsaların alt gelir gruplarına yöneltilmesi ve kredi olanakları sağlanacağı belirtilmektedir(7). Kurulu kent bölgesinde (meskun alanda) imar değişiklikleri ile yoğunluğu artırmak yerine, gecekondu bölgelerinde imar islah planlarının gerçekleştirilmesi, mücavir alan içindeki planlamanın hız kazanmasının sağlanması(9). Gecekondu bölgeleri islah edilerek, bu bölgelerin kent merkezleriyle sosyal ve ekonomik açıdan bütünleşmesinin sağlanması isteği dile getirilmektedir(16). Mevcut yerleşimlerde kentsel dönüşüm projeleri uygulanması; kentsel dönüşüm projelerinin planlanması aşamasında, başta TMMOB'ye (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) bağlı meslek odalarının, olmak üzere, ilgili sivil toplum kuruluşlarının ve bölgede yaşayan insanların sürece katılmalarının sağlanması(1). Deprem ve doğal afetlere karşı korunmak için gerekli kentsel dönüşümlerin gerçekleştirilmesi(6). Kentsel dönüşüm çalışmalarının eksik ve aksayan yanlarının tamamlanması, imarın (konut yoğunluğunun) aşırı derecede artmasını önlemek için kamu arazilerinin kullanıma açılması. Kentsel yenilemede öncelikle ulaşım ve altyapı planlarının tamamlanması gerektiğidir. Ulusal yapı malzemelerinin kullanımının teşvik edilmesi istenmiştir(10).

Yerleşme ve kentleşmenin afete duyarlı olmasının sağlanmasının gerekliliği. Her türlü yapılaşmanın coğrafi ve jeolojik etütleri tamamlanmış, başta deprem olmak üzere diğer doğal afetlere karşı güvenli alanlarda kurulması(16). Türkiye'nin deprem kuşağında yer alması nedeniyle, yeni bir hukuk düzenlemesi yapılması yaklaşımında bulunmaktadır(3).

2. 14. Dinlenme ve Spor Alanları

Kentte yaşayanların dinlenmesi, spor ve gösteri yapabilmesi ve görüşlerini açıklayabilmesi için meydanların düzenlenmesine özel önem verilmesi ve kent fuar ve festivallerinin desteklenmesi(9). Böylelikle, yerleşmelerin ihtiyaçlarını karşılayacak sosyal, ekonomik ve dinlenme (rekreasyonel) fonksiyonlarına sahip mekanlar ile yaşam kalitesini yükseltmesi amacı dile getirilmiştir(10).

İstanbul Boğazi'ndeki betonlaşmanın yıkılarak, bölgenin rekreasyon faaliyetlerine açılması; gezme, dinlenme, sağlıklı yaşama ve kültürel ihtiyaçlar gibi faaliyetlere sunulması önerisinde bulunmaktadır(6).

2. 15. Kent ve Sanayi

Verimli tarım topraklarında sanayi tesisleri kurulmasına ve betonlaşmaya izin verilmemesi; kentler ve sanayi merkezleri tarıma elverişsiz topraklarda kurulması istenmiştir(6). Sanayinin yayılması için kamunun altyapı yapması ve organize sanayi bölgelerine ağırlık vermesi(8). Başta

organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri olmak üzere altyapı tesislerinin yaygınlaştırılması ve üretime dönük sanayi ve tarım yatırımları ile güçlenerek kalkınmanın esas alındığıdır(11). Köylünün kalkınması için tarıma dayalı sanayileşmeyi yaygınlaştırılması(15). Kentleşme hareketlerinin yeni kurulacak sanayi bölgelerine yönlendirilme istemleri açıklanmış. Bir diğer programda; tarım kentleri projesi ile çevreden merkeze doğru bir sanayileşmenin, dengeli ve düzenli kentleşmenin ortaya çıkarılması olarak bakılmakta. Tarım alanındaki fazla insan gücünün sanayi ve ticaret iş sahalarına yönlendirilmesi ülkesel ölçekte planlama ile sağlanacağı açıklanmıştır(15). Kentleşme ve sanayileşmenin doğal çevreyi tahrip etmemesi için etkin önlemler alınması üzerinde durulmaktadır(12).

Dip Notlar:

- (1) Sosyal Demokrat Partiler; Cumhuriyet Halk Partisi, Sosyal Demokrat Halkçı Parti, Demokratik Sol Parti,
- (2) Cumhuriyet Halk Partisi,
- (3) Halkların Demokratik Partisi,
- (4) Hak ve Özgürlükler Partisi,
- (5) Özgürlük ve Dayanışma Partisi,
- (6) Türkiye Birleşik Komünist Partisi,
- (7) Vatan Partisi,
- (8) Sağ Partiler; Adalet Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Demokrat Türkiye Partisi, Demokratik Parti, Doğruyol Partisi, Milli Güven Partisi, Yeni Türkiye Partisi,
- (9) Yeni Sağ Parti; Anavatan Partisi,
- (10) Ak Parti,
- (11) İyi Parti,
- (12) Saadet Partisi,
- (13) Bağımsız Türkiye Partisi,
- (14) Yeni Demokrasi Hareketi,
- (15) Liberal Demokrat Parti,
- (16) Milliyetçi Hareket Partisi,
- (17) Radikal Sağ Partiler; Milli Selamet Partisi, Refah Partisi ve Milliyetçi Hareketi.

2. 16. Siyasi Örgüt Programlarında Kentleşme Olgusunun Genel Değerlendirilmesi

Siyasal örgüt programları incelenmesi sonucunda, kentleşme ile ilgili veriler açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Belirlenen ortak konu başlıkları altında, 1960- 2018 yılları arasında faaliyette bulunan partilerin kentleşmeye ilişkin yaklaşımları açıklanmıştır. Genel olarak kentleşmenin kontrolü ve düzenlenmesine yönelik yaklaşımlarda kentsel alanlar ekonomik kâr sağlamaya yönelik sermaye birikimi yaratmak için kullanıldığı söylenebilir. Kentleşmeye müdahale edilerek kaynak aktarımı ile kentsel mekânın toplumsallaşması ve sosyalleşmesi sağlanması zayıf kalmış ağırlıklı olarak, bireysel girişimlerle şekillendirilerek veya kendi haline bırakılarak kentsel mekân üzerinden ortaya çıkan ekonomik birikimden pay alınması geliştirilmektedir. Parti örgüt proramlarında, kentsel mekân müdahale ve yönlendirme politikaları yer almasına rağmen, yeterli kaynağın olmaması nedeniyle uygulama olanağı bulunmadığı görülmektedir. Ancak son dönem uygulamalarında kaynak aktarımı ile kentsel mekânı sermaye birikimine katkı sağlamak için kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu politikalar, kentsel mekân üzerinde ortaya çıkan ekonomik ilişkilerin sistemin kurallarına uygun işlemesi ve içine alınması için yerine getirilmektedir (Taner, 2017)

Sosyal demokrat partiler, kırsal alanda gelişme merkezleri niteliğinde köy-kent oluşturulması ile kentleşmeye yeni nitelik kazandırmak istemişlerdir. Programlarında, kentleşmeyi kontrol altına alabilmek için fiziki planlamanın uygulanması, yeni yerleşim alanları kurulması, yerel yönetimler işbirliği ile altyapılı arsa üretilmesi ve değer artışlarının kamuya yönlendirilmesi, konut kooperatiflerinin desteklenmesi, kendi evine yapana arsa ve kredi desteği şeklinde bir dizi politikanın yer aldığı görülmektedir. Sağ partilerce, yoğun nüfus hareketliliğinin sonucu ortaya çıkan kentleşmede; yerleşme, imar ve konut sorunlarının temel konular olarak ele alınacağı ve belirli bölgelere ayrılarak plan bütünü içinde yaklaşılacağı vurgulanmıştır. Kamunun konuta teşvik ve destek politikalarının gerekliliği belirtilmiştir. Radikal sağ partiler konut politikasını kentleşme hareketinin önünde giden, düzenleyici ve yol gösterici olarak belirlemiştir. Kentleşmenin yeni kurulacak sanayi bölgelerine yönlendirilmesi ve tarım kentleri projesi ile çevreden merkeze doğru sanayileşme ve kentleşme isteği yer almıştır. Yeni Sağ Parti, büyük kentlerin daha da büyütülmesi değil de kendine yeterli orta büyüklükteki (50.000-500.000) kentlerin geliştirilmesi istenmiştir.

Siyasal grupların planlama ve kalkınma yaklaşımlarında; sosyal demokratlar, toplumun çeşitli kesimlerinin katkısıyla oluşacak ve bölgeler arasındaki farklılıkları giderecek şekilde planlama – kalkınma modeli ortaya koyarken, sağ yönetimler daha çok kişisel girişimi güçlendiren özel sektörü destekleyici politikalara yer vermişlerdir. 1980 sonrası ortaya çıkan yeni sağ yönetimler merkezi

planlama anlayışını yadsıyarak her ekonomik ve sosyal kararı planlamaya bağlamanın gereksizliği savunulmuştur. Yapılması gereken olarak, merkezi planlama dışında kuruluşların ve kişilerin rekabet ve girişim güçlerini geliştirici ve düzenleyici bir yaklaşımı benimsemişlerdir. 1980 sonrası ortaya çıkan koalisyon yönetimleri planlamanın sosyal yanının giderek azaltarak ekonomik yanını güçlendirici yaklaşımlar sergilemişlerdir. 1980 öncesi yönetimler; kaynak sağlama (sermaye birikimi) ve dağılımı konusunda sağ ve sosyal demokrat siyasi oluşumların ve yönetimler arasında belirgin ayırım olduğu gözlenmektedir. Sosyal demokrat yaklaşım, özellikle sanayileşme için tasarrufları oluşacak iç kaynağın, dağıtımında toplumsal gelişmeyi sağlayıcı olarak dar gelirlerin gereksinimlerinin karşılanmasında kullanılması, ülke çıkarlarının gerektirdiği ekonomik konularda yabancı sermayeden yararlanılması yolu benimsenmiştir. Sağ parti ve yönetimler ise, sanayileşme için gerekli sermaye birikiminin sermaye piyasası oluşumu ile yönlendirilmesi, yabancı sermaye girişi konusunda kısıtlamaların kaldırılarak sermaye hareketliğinin serbest bırakılmasını istemişlerdir. Kaynak sağlama ve dağılımı konusunda, askeri yönetim ve partiler üstü yönetimler 1980 öncesi sosyal demokrat yaklaşıma paralellik gösterirken, 1980 sonrası yeni sağ yaklaşımın görüşlerini paylaştıkları görülmektedir. 1980 sonrası koalisyon yönetimleri ise kaynak sağlama için kamuya ait arsa ve arazilerin değerlendirilerek satılması gibi, tam olarak uygulamaya konulmayan bir yöntemi benimsedikleri görülmektedir. Bu şekilde bir uygulamaya gidilirse, kentleşmede sosyal donanım kullanım alanlar için gerekli olan standartların daha da azalmasına yol açacaktır. Kentsel alan planlamasında, kamusal alanların azlığı ve yetersiz olan kaynaklarla kentleşmenin maliyetinin iyice artacağını söylemek yerinde olacaktır. Bu nedenle 1980 sonrası yönetimlerde yer alan partilerin programlarında kentleşmeye ilişkin yaklaşımlarında belirgin benzerlikler bulunmaktadır.

Gelişen kapitalist üretim ilişkileri kentin yapısında kontrolü sağlayarak istenen biçimde mekanı düzenleme süreci içine girildiği dönem yaşanmaya başlanılmıştır. Kentleşmenin kendiliğinden gelişim süreci yerine, kamusal politikalar ile kentsel alanlar üzerinde ortaya çıkan ekonomik oluşumları, sistemin bütünü içinde yer alması isteği öne çıkmaya başlamıştır. Kentleşmede konuta ağırlık verilerek 1980' de yaşanan kırılma dönüşümüne benzer şekilde, 2000 sonrası yine konut sektöründe 2. kırılma dönüşümü yaşanmıştır. Yaşanılan ülkesel ekonomik krizden çıkış olarak kentleşmede konut arzını arttırmak ve inşaatçılığı desteklenmesine ağırlık verilmiştir.

Toplumsal yapının gelişiminde, erken dönemlerde kamusal politikalara sosyal gelişmeyi geliştirici olarak rol verilmiş ve karma ekonomik düzene uygun sosyo-ekonomik kalkınma bakış açısı altında kentleşmeye, kalkınmanın hızlanmasına ve demokrasinin yaygınlaşmasına katkıda bulunduğu şeklinde bakılmaktadır. Daha sonraları, özel sektöre dayalı ekonomik serbest pazar kurallarının toplum yararına değerlendirilmesi ile toplumsal gelişmenin sağlanacağı yaklaşımı ortaya konulmuştur. Erken yıllarda ekonomik yapıda kamunun rolünün ağırlığı bulunmakta, ancak, devam eden yıllarda özel sektör ağırlıklı yaklaşım sergilenirken, devletin (kamunun) esas fonksiyonunu; kişilerin - kuruluşların ilişkilerini düzenleyici ve ekonomik istikrarın sağlanmasına yönelik sık değişmeyen kurallar koyması şeklinde daha genel değerlendirme yapılmaktadır.

Toplumsal gelişme ile amaçlanan kişiler ve bölgeler arasında denge ve eşitlik sağlanmasının eşdeğerde tutulmasıdır. Bunun için, geri kalmış bölgelerin dengeli kalkınmasını sağlayacak kaynakların, karma ekonomi (kamu ve özel) kurallarına göre yerinden yönetim erki (ademi merkezîyetçilik) anlayışına uygun sermaye artışının gerçekleştirilmesi ve desteklenmesinin gerekliliği bulunmaktadır. Ekonomik serbest pazar kurallarının toplum yararına değerlendirilmesi ile toplumsal gelişmenin sağlanacağı şeklinde yaklaşımda bulunmaktadır. Öncelikle toplumsal yapıyı ortaya çıkaran ekonomik, sosyal ve kültürel şartların belirlenmesidir.

Kentler yoğun biçimde yaşanan mekanlar olarak; hedeflenen, nüfusu birkaç yüz bini geçmeyen yerleşmeler olması, kişi ilişkilerinin ve toplumsal dayanışmanın güçlü olduğu, kentsel yaşamın yeniden düzenlenmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır: Kente ilişkin sorunlarının çözümünde sivil toplum örgütleri ile işbirliğinin geliştirilmesi, plan kararlarına kent halkının katılımının sağlanması, kentsel değerlerin korunması amacıyla, kentli hakları ve kente karşı işlenen suçlar kavramının geliştirilmesi gibi yaklaşımlar kentleşmenin niteliğini geliştirici olabilecektir. Diğer taraftan yönetimin kalitesi ve toplumun gelişmişlik düzeyi, kentsel yapıyla doğrudan ilişkili olduğudur. Süreç içinde sağlıklı kentleşmenin yerel kalkınmanın sağlanmasına katkıda bulunacağı, yaşam kalitesinin artırılması, planlı bir kentleşme düzeni ve anlayışı hakim kılınması ile bölgelerarası dengesizliklerin azalacağı belirtilmektedir. Kentsel planlama çerçevesinde, gelişme dinamiklerini ve gelişme zamanlamasını gözeterek biçimde, alt yapılı kentsel arsa üretilmesi; sanayileşme ve göç nedeniyle kentlerdeki yığılmaya karşı çözümler sunabilecektir. Çarpık yapılaşmanın önlenmesi için kentleşme hızı ile arsa arzı ilişkisinin kurulmasının gereği bulunmaktadır.

- Sonuç olarak kentleşmede yapılacak işlemlerle ilgili olarak;
- .Sağlıklı, trafik sorunu olmayan, rahat ve uyumlu bir kent yaşamı,
 - .Kentlerin doğal ve tarihi dokusunu bozan yapılaşmanın önüne geçilmesi,
 - .Konut gereksinimi desteklemede öncelik dar ve orta gelir gruplarına tanınması,
 - .Kentlerde fiziki ve sosyal altyapı ile çevre kalitesinin artırılması,
 - .Kentsel alanda plan kararlarıyla ortaya çıkan değer artışlarının kamuya dönüşümü,
 - .Sağlıksız ve çarpık kentleşmenin önüne geçilmesi,
 - .Kentlerin yaşanabilir mekanlar haline getirilmesi,
 - .Tarım sektörüne ağırlık verilerek bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılabileceği,
 - .Kentleşme ve sanayileşmenin doğal çevreyi tahrip etmemesi, vb. gibi bir dizi yaklaşım sunulmaktadır.

Sonuç

Kentleşme sürecinin anlaşılabilmesi için, ortaya çıkaran olgular ve bileşenleri ile ilişkisinin kurulması gerekmektedir. Kentleşmenin toplumsal yapının oluşumundaki rolü kesin gerçektir. Sistemin sosyal, ekonomik, politik ve kültürel ilişkileri fiziksel kentsel mekanı belirlemektedir. Hızla artan dünya nüfusu kırsal alanlardan kentlere göç ederek, ihtiyaç duydukları gereksinimlerini kentsel alanlarda karşılamaya yönelmiştir. Kentlerdeki bu yığılma, kentlerin kontrolsüz gelişmesine yol açmıştır. Özellikle kentsel altyapı eksiklikleri, artan oranda çevre bozuklukları, yaşamın maddesel ve maddesel olmayan standartlarında yetersizlikleri ortaya çıkarmaktadır. Kapitalist sistemde kentleşme sürecinin tarihsel görünümü hakkında kısa tanımlaması yapılmak gerekirse; kentleşme yoğun ve karışık hiyerarşik polarize edilmiş arazi kullanım formunun dışa vurulmuş şeklinin sosyal olgu olarak ortaya çıkmasıdır, şeklinde yaklaşımda bulunulmuştur. (Balchin; Bill; Kieve, 1985).

Kentleşmede, sosyal olarak üretilmiş mekan ile ekonomik pazara yönelik değişim değeri olan mekan arasında bitmeyen çelişki sürmektedir. Bu bakımdan kentsel alanlar beklentileri ve çıkarları farklı olan grupların örgütlendiği mekanlar olarak ortaya çıkmıştır. Kentleşme yaşanan uzun erimli toplumsal değişim süreci olarak gelişme göstermektedir. Bu süreçle beraber, geleneksel koşullara göre biçimlenmiş toplumsal kurumlar, örgütler ve ilişkileri oluşturan tutum ve davranışlar belirli ölçülerde değişime uğramıştır. Kentleşme olgusunun en belirgin yönü, toplumsal değişim ve biçimlenmeyle, yeni mekan oluşumunun biçimlenme sürecinin belirleyicisi olmasıdır.

Kentleşme olgusu yönetsel yapı (merkezi ve yerel yönetimler) ve süreçlerle çok yönlü etkileşim içinde olmuştur. Bu etkileşimle ortaya çıkan, kentleşmenin hızı ve yoğunluğu ve bürokratik yapının özelliklerinden dolayı, kentleşmenin kendi haline bırakılması ile müdahale ve yönlendirme biçimleri arasındaki süreçler kendiliğinden gelişmemiştir. Her şeyden önce kentleşme her düzeyde siyasal ve yönetsel karar alıcılarının aldıkları veya almadıkları kararlardan etkilenmiştir. Kentleşme yönetsel örgütlenme süreci olarak ortaya çıkmıştır (Sencer, 1979: Ülkemizde, kamu yönetimi kentleşmeyi bütün olarak algılama yerine ancak gerekene müdahale etmesi ile sınırlı kalmıştır. Bu müdahale biçiminde ülkenin ve kentleşen nüfusun nitelikleri ve yetersiz kaynak oluşumu etkin olmuştur (Akçura, 1982).

Ülkemizde kentleşme sürecinde; kentleşmeyi ekonomik kaynak, yasal dayanak ve kurumsal yönetim altyapısı sağlayarak önceden yönlendirme yerine, sorunların ortaya çıkması ile müdahale biçimleri geliştirilmeye çalışılmıştır. Buna karşılık 1980 sonrası değişen yasalar ve merkezi yönetim politikaları; yerel yönetimlere bazı yetkiler verilerek ve konutlaşmaya kaynak ayrılması ile kentleşme yönlendirilmeye çalışılmıştır (Taner,2017). Tüm etkileriyle yaşanan kentleşme sürecinin nitelik değiştirmeye başladığı gerçektir. Geçmişte kırsal nüfusun kentlerde yığılması ile ortaya çıkan kentleşme sürecinin, bugün artık kırsal alanın boşalmasıyla kalan nüfusun daha az oranlarda kentlere yöneldiği ortadadır. Diğer bir ifade ile kırsal alanların yetersizliği ile kentlere yönelen nüfusun yol açtığı kentleşme hızı azalmaya başlamıştır.

Kaynaklar

Akşit, B. (1985), Köy,kasaba ve kentlerde toplumsal değişim,Turhan Kitapevi, Ankara.

Castells, M.(1976) The Urban Question, Edward Arnold

- Castells, M. (1978), *City, Class ve Power*, London. Macmillan. (Türkçesi (2015) *Kent, Sınıf ve İktidar*, Çev. Asuman Türkün, İstanbul: Phoeix. (*Social Justice and the City*)
- Castells, M. (1983), *The City and The Grassroots*, Edward Arnold
- Castells, M.(1997), *kent,sınıf ve iktidar*, çev. Asuman Erendil, Bilim ve Sanat Yay.
- Davies,J.S. , Imbraoscio,D.L.(2017), *Kentsel Politika Teorileri (Theories of Urban Politics)*, Çev.Emek Şevket Ataman, Litera Yayıncılık, İstanbul..
- Yeni Kurumsalcılık ve Kentsel Politika –Vivien Lowndes (sh 177)
- Doğan, E.(1980) *Kentleşen Efendiler*,Doğan, Ortak Yayınları.
- Friedmann, J. (1987). *Planning in Public Domai: From Knowledge to Action*, Princeton University Press
- Heper, M. (1981), *Türkiye’de Kent Göçmeni ve Bürokratik Örgütler*, Boğaziçi Üniversite Yay.
- İrmak,Y. (1974) *Kentleşmenin Sosyo Demografik Yönü-Doçentlik Tezi*, İstanbul.
- Keleş, R. (1980) *Kent Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu yayınları, Şeniç Basımevi, Ankara.
- Kozlu, C. (1994), *Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri*, T. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Lefebvre, H. (1991), *The Production of Space*. Oxford: Blackwell (Türkçesi Lefebvre, H. (2016)*Mekânın Üretimi*. Çev. I. Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık)
- Özdemir,S. S.,Özdemir,Ö.B., Uzun, N. (Der.) (2017), *Kent Planlama,İmge Kitapevi:*
Kentsel Politika Planlaması M.Kemal Bayırbağ (sh.427-452)
- Smith, N., Williams,P.(2015), *Kentlerin Mutenalaştırılması*, Çev. Melike Uzun, Yordam Kitap.
- Şenyapılı,T. (1978) *Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu*, Ankara ODTÜ Yayını.
- Taner, I. , *Housing Shifting Policies in Turkey*, *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, Volume 6 Issue 6, /June. 2017, PP.54-63.
- Taner, I. , *Economy - Politic Evaluation of Urbanization in Turkey* *International Journal of Scientific and Technological Research* , Vol 4, No.4, 2018 1, P a g e 1-16.
-, (1972) *Kent Yönetimi-Türkiye Bildirileri*, OECD İzmir Semineri
-, (1982), *Kentsel Bütünleşme*, Türk Sosyal Bilimler Derneği, No 4, Ankara. :
- . Mübcecel Kıray: *Toplumsal Değişme ve Kentleşme*,
- . Ruşen Keleş: *Türkiye’de Kentleşme ve Kentsel Gelişme Politikaları*,
- . Korel Göymen: *Kentle Bütünleşme Sürecinin Yönetimsel Boyutu*,
- . Kemal Kartal: *Kentleşme Sürecinde Toplumsal Değişme Odağı Olarak Ankara*.

Politik Parti Programları:

Adalet Partisi Programı,
Ak Parti Programı,
Anavatan Parti,
Bağımsız Türkiye Parti Programı,
Cumhuriyet Halk Partisi Programı,
Cumhuriyetçi Güven Partisi Programı,
Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Programı,
Demokratik Sol Parti Programı,
Doğruyol Partisi,
Hak ve Özgürlükler Partisi Programı,
Halkların Demokratik Partisi Programı,
İyi Parti Programı,
Liberal Demokrat Parti Programı,
Milli Güven Partisi Programı,
Milli Selamet Partisi Programı,
Milliyetçi Hareket Partisi Programı,
Özgürlük ve Dayanışma Partisi Programı,
Refah Partisi Programı,
Saadet Partisi Programı,
Sosyal Demokrat Halkçı Parti Programı,
Türkiye Birleşik Komünist Partisi Programı,
Vatan Partisi Programı,
Yeni Demokrasi Hareketi Programı,
Yeni Türkiye Partisi Programı.